

Verslag 30 juni

Webinar De Gemaakte Planeet *Leven in het Antropoceen met Albert Faber*

Eén voor één vult het Zoom-scherm zich met steeds meer kleine schermpjes. De groep is divers, van gemeente Steenwijkerland tot Hogeschool Windesheim en van zzp'er tot stichting. Toch hebben ze allen wat gemeen; ze hebben zich aangemeld voor de **webinar "De Gemaakte Planeet"** met auteur van het gelijknamige boek; **Albert Faber**.

Erica van Lente, burgemeester van Dalfsen, begeleidt de online sessie van vandaag, waarin we het gaan hebben over de verwevenheid van mens en natuur. Waarbij ze aangeeft dat het onderwerp eigenlijk nog meer van belang is nu we met de coronacrisis te maken hebben. Praktische informatie: de webinar is opgedeeld in twee blokken met daarbij elk twee praktijkvoorbeelden en een derde gedeelte waarin de deelnemers uit elkaar gaan in break out sessies.

DEEL 1: VERWEVENHEID VAN MENS EN NATUUR

Albert Faber trapt af met een korte introductie over het schrijven van zijn boek 'De Gemaakte Planeet', welke is ontstaan vanuit het denken over duurzaamheid en complexe vraagstukken. Het is nadrukkelijk geen beleidsboek maar een verkenning naar de invloed van de mens op de aarde. De invloed en bijkomende implicaties voor de aarde zelf maar ook voor onszelf als mensheid. In het boek gaat Faber op zoek naar nieuwe ideeën en wordt de tijd waar we in leven ook wel aangeduid als een nieuw tijdperk, het tijdperk van de mens, oftewel het Antropoceen. Faber plaatst daarbij de kanttekening dat het Antropoceen niet alleen de impact van de mens op de aarde beschrijft maar ook een bepaalde verantwoordelijkheid met zich meebrengt.

Mens en natuur staan niet los van elkaar, zij beïnvloeden elkaar diepgaand en zijn bijna nauwelijks nog van elkaar te onderscheiden. Faber geeft de Weerribben als voorbeeld, het is een natuurgebied maar ook de uitkomst van eeuwenlang menselijk handelen; de turfstekers. Als je het zoals Faber bekijkt zie je dat het eigenlijk net zo goed een energie landschap is als de zonnevelden en windparken van nu.

Op grotere schaal is de verwevenheid ook te herkennen, zo is het klimaat niet meer los te zien van de menselijke invloed daarop. Klimaatverandering is geen natuurverschijnsel maar iets waar we zelf invloed op hebben. Dat verandert ons beeld op de wereld, want grote droogte en overstromingen zijn dan geen lot wat ons overkomt maar een onbedoeld gevolg van ons eigen handelen. De mens beïnvloedt

dus de natuur maar de natuur beïnvloedt ook de mens. We zijn kwetsbaar geworden door ons eigen handelen. De interactie tussen mens en natuur gaat niet altijd vanzelf, het roept ook nieuwe vraagstukken op. Moeten we de Oostvaardersplassen zien als een uniek natuurgebied of de uitkomst van menselijke planning? Moet hier de dynamiek van de ecologische systemen gelden of geldt er eigenlijk meer een specifieke zorgplicht? Belangrijke vraagstukken die niet zo makkelijk te beantwoorden zijn maar die wel zichtbaar worden in de actualiteit.

En zoals zo vaak helpt een crisis ons om scherper naar de wereld te kijken. De huidige coronacrisis versterkt het beeld van de verwevenheid tussen mens en natuur. We zien dat alles met alles verknoopt is geraakt. Een crisis bevraagt ons op oude zekerheden en routines en stelt deze ook ter discussie. De coronacrisis geeft ons een nieuwe blik op verhouding tussen mens en natuur. Daarbij benoemt Faber een aantal invalshoeken die kenmerkend zijn voor het Antropoceen:

- **We krijgen met nieuwe risico's te maken**

We worden aan een heel aantal nieuwe risico's blootgesteld in het Antropocene tijdperk. Zo is het bijvoorbeeld niet de eerste keer dat een virus (zoals het coronavirus nu) wordt overgedragen van dier op mens. (In de afgelopen twee decennia hadden we te maken met SARS, de vogelgriep en ZIKA bijvoorbeeld). Deze dingen zijn niet nieuw maar de risico's worden wel steeds groter.

- **Ecologische verstoring**

Een versterkende factor daarin is ecologische verstoring en is tevens hét kenmerk van het Antropoceen. Het verdwijnen van natuurlijke habitat versterkt het uitwisselen van ziektes. Mens en dier kunnen niet meer om elkaar heen. Contact tussen hen wordt steeds intensiever.

- **Netwerken en knooppunten**

Daar komt bij dat we steeds intensiever samenleven, steden zijn onderling verbonden en de wereld is eigenlijk een groot netwerk van reizigers, handel en informatie. Netwerken zijn fantastisch voor een virus om zich te verspreiden

- **Veerkracht**

Ondertussen zien we ook dat de natuur en mens ook veerkracht tonen. De netwerken waarin een virus goed gedijt zijn ook de netwerken die helpen om kennis uit te wisselen, om sociale verbanden te hervinden, om elkaar razendsnel te inspireren en om digitaal te kunnen werken. Veerkracht zie je ook terug in de natuur, zo zijn er tegenwoordig diersoorten die weer terugkomen in de stad bijvoorbeeld. (Lees daar meer over in het signalement voorafgaand aan deze webinar.)

- **Verandering?**

De vraag is of de veerkracht leidt tot daadwerkelijke verandering. Door de coronacrisis werd er 90% minder gevlogen, we herontdekken onze eigen omgeving, en de vraag is natuurlijk in hoeverre deze veranderingen blijven zijn. Maar van belang is dat we in ieder geval hebben kunnen zien hoe de wereld er uit *kan* zien. Het is wel degelijk mogelijk om een doordenderende machine te doen stoppen. In die zien helpt de corona crisis ons om anders te leren kijken en kenmerken van deze tijd anders te zien. Onderstromen worden bovenstromen.

- **Nostalgie helpt ons niet**

Faber geeft aan dat het Antropoceen bijna als een permanente crisis is: we moeten ons voortdurend aanpassen, alert zijn en leren omgaan met onzekerheden. Van belang is dat we onderkennen dat we moeten leren leven met deze verwevenheid tussen mens en natuur. We kunnen niet terug naar *normaal*, niet tot voor de crisis, of tot vroeger waar natuur en mens nog in balans waren. Nostalgie helpt ons niet. We moeten vooruitkijken en leren leven met de verwevenheid.

PRAKTIJK VOORBEELD

Wethouder Steenwijkerland, Bram Harmsma over de balans tussen ecologie, economie en leefbaarheid.

CHAT INTERMEZZO

Na dit eerste deel van Albert Faber vraagt Erica van Lente de deelnemers om voorbeelden uit de eigen omgeving te delen. Wat herkennen zij van het verhaal van Albert? Zijn er bepaalde thema's die terugkomen?

In greep uit de reacties in de chat:

3^e jaar op rij grote droogte, column 'Prediker' van Tommy Wieringa van 27 juni, permafrost in Siberië, flamingo's in de provincie tot de kap van eiken om houtwallen te herstellen die we 100 jaar geleden nodig hadden als veekering.

DEEL 2: VERANTWOORDELIJKHEID & VERBEELDING

In dit deel kijken we met Albert Faber naar wat het denken in termen van het Antropoceen betekent voor onze verantwoordelijkheid en onze verbeeldingskracht.

Een belangrijk kenmerk van het Antropoceen is dat het niet voor iedereen gelijk is. Op verschillende manieren. Het is ongelijk op verschillende niveaus:

- Ongelijke verdeling in risico's
- Ongelijke machtsverhoudingen
- Ongelijke geschiedenis
- Ongelijke verantwoordelijkheid

Zo is er een ongelijke verdeling in kansen. Een stuitend voorbeeld daarin vindt Faber de storm die over Houston en daarna over Puerto Rico raasde en waarbij Houston er zo weer bovenop was en Puerto Rico nu nog steeds met de gevolgen ervan te maken heeft. Dit is natuurlijk ook politiek. De kansen die we onszelf toekennen in de

veranderingen die het Antropoceen brengt. Er is natuurlijk nooit sprake geweest van een gelijkheid maar dit krijgt in het Antropoceen wel een nieuwe dimensie.

Klimaatverandering raakt mensen, bijvoorbeeld via dat soort stormen, in gebieden die ecologisch of sociaal kwetsbaar zijn harder. Kansen voor klimaatadaptatie zijn ook zeker niet gelijk verdeeld. Deze ongelijkheid geldt voor het Antropoceen maar zien het ook terug in de huidige Covid-19 crisis. In de huidige crisistijd is een groter huis natuurlijk prettiger en makkelijker. Mensen die kleiner wonen hebben niet alleen meer kans om ziek te worden maar ook een vergroot risico op huiselijk geweld, leerachterstanden enzovoorts. En dan hebben we het nog niet eens over verschil tussen, want wie kan de zorg betalen en wie niet?

HET VERHAAL VAN MARKELOKAAL

Jan ten Tije over samen waarden creëren

Markelokaal hield zich in eerste instantie vooral bezig met initiatieven en losse projecten die bedoeld waren om de leefomgeving en het landschap beter te maken. Waarbij de realisatie kwam dat het landschap eigenlijk 'gewoon' het resultaat is van wat de mensen die er leven, wonen en werken doen. Ten ten Tije zegt daarover: "Als we ons daarop richten, als we nou op een andere manier gaan leven, wonen en werken dan ontstaat er vanzelf een landschap dat we mooi vinden".

Daarnaast maakten ze zich ook druk om "**de commons**"; het gemeengoed, alles dat niet vanzelfsprekend is zoals de natuur, het water, de bodem en schone lucht bijvoorbeeld. Maar ook de ecologische en/of sociale impact is van waarde, hetzelfde geldt voor ambacht en kennis. Het ideaal van een ruileconomie creëren om diensten, eten of bijvoorbeeld machines te ruilen was dan ook snel geboren. Door het telen van graan op akkers, creëren ze zelf een landschap waarbij het monotone landschap meer divers wordt met meer biodiversiteit (en meer gezelligheid, ook niet onbelangrijk volgens ten Tije).

De eenmalige projecten veranderen in een proces, want wat je oogst moet je ook zaaien. Het zijn geen lineaire projecten die stoppen, nee het is een continu (circulair) bezig zijn. Als corporatie met 'Boeren, Burgers en Buitenlui' creëerde Markelokaal een ander speelveld waar het zoeken is naar nieuwe spelregels. Waarbij ten Tije pleit dat geen enkele methode heilig is "Alles kan op verschillende manieren, die diversiteit in aanpak is juist mooi en zorgt ook nog eens voor minder kwetsbaarheid".

DEEL 3: FILOSOFISCHE VRAGEN

Verder voortbouwend op dat het proces belangrijk is en vragen niet makkelijk te beantwoorden zijn, gaan we naar het laatste deel van de webinar. Faber zoekt vaak naar vragen die überhaupt niet te beantwoorden zijn. Al snel kom je dan in de filosofie terecht. In dit geval bij Immanuel Kant. Met deze grote vragen van Kant 'stuurt' Erica van Lente ons de break out rooms in:

1. Wat kan ik kennen?
 - a. Omgaan met kennis
2. Wat moet ik doen?
 - a. Verantwoordelijkheid en zorg
3. Wat mag ik hopen?
 - a. Verbeelding van de wereld
4. Wat is de mens?
 - a. Verwevenheid van mens en natuur

Als we terugkomen uit de break out rooms vraagt Erica van Lente om weer even kort een reactie te geven in de chat. Waar hebben we het over gehad? Zijn er wellicht ook nieuwe vragen opgekomen? Wat is je bijgebleven?

Na het delen van de ervaringen in de chat sluit Erica van Lente de webinar af met een motto uit het boek van Albert Faber. Een motto over verbeeldingskracht. Het is een citaat uit het boek de pest van Albert Camus:

“
Ik heb de cijfers zei de prefect. Die zijn inderdaad verontrustend. Ze zijn meer dan verontrustend, ze spreken voor zich. Ik zal de centrale regering orders vragen. Rieu hing op en zei tegen Castell: orders?! Terwijl er verbeeldingskracht nodig is!

”

Klein beginnen is ook goed, verandering hoeft niet gelijk groot te zijn.

Over relatie mens-natuur: als je de kans krijgt, lees Matthijs Schouten, natuurfilosoof. Na zijn verhaal voel je je een met de natuur.

Hoe belangrijk is om naast het 'hopen' ook wat te gaan 'doen'?

Wat ik meeneem is dat het vertellen van de goede voorbeelden/verhalen bijdragen aan het vergroten van de verbeeldingskracht van mensen.

Interessant gesprek over kennis gehad. Geconstateerd dat in de landbouw de lokaal opgebouwde ervaringskennis soms minder belangrijk lijkt dan de kennis die van buiten wordt aangereikt.

Ons gesprek over kennis ging vooral over observeren (omgevingsbewustzijn) en verlangen

Veerkracht en balans zijn vereisten om zaken anders op te pakken

En soms belemmering door te veel complexe kennis. Als de rapporten te dik worden maak je je de kennis niet eigen.

Vorstelbaar maken met elkaar. In beelden, verhalen. Van landschappen, maar ook van systemen, sociale omgevingen

Praktisch en nuchter blijven, maar tegelijk ook dromen.